

políticamente correcto encontraremos el componente étnico inherente a todo nacionalismo genuino. Este último artículo es, quizás, el que mejor responde a la idea de aplicar el pensamiento connoriano a un caso real.

La siguiente sección, «Applied Connorian Perspectives», comienza con un artículo de B. O'Leary sobre federalismo, estados plurinacionales, procesos de homogeneización y relaciones entre mayorías y minorías en estados multiétnicos y multinacionales. Escrito a la luz del pensamiento de Connor y Gellner, en este artículo O'Leary considera que, para conseguir una federación estable, es necesario un *Staatsvolk*, es decir, un grupo nacional o étnico mayoritario demográfica y electoralmente. En ese sentido, propone un método cuantitativo para medir la posible satisfacción de ese tipo de estructuras políticas. Más adelante, W. Safran analiza brillantemente la implicación de terceras partes en la resolución de conflictos inter-nacionales, desgranando las dificultades que entrañan esta clase de procesos de pacificación en el caso de los conflictos entre grupos étnicos. Por último, J. Coakley explora, en un artículo interesante y bien documentado, la relación entre etnonacionalismo y religión, entendiendo religión como factor «objetivo» del fenómeno nacionalista.

La última sección del libro está dedicada a explorar las vías abiertas por la obra de Connor. El primer artículo, firmado por R. Kaiser, señala la importancia de la territorialidad para los grupos étnicos y el modo en el que ésta se desarrolla a partir de o en relación con diferentes mitos,

imágenes y símbolos. T. Spira centra su estudio en la relación existente entre etnicidad y nacionalidad como fuerzas inspiradoras del nacionalismo. El propio Connor es el encargado de dar fin al libro, con un artículo que pretende exponer nuevas vías de investigación dentro de los llamados «estudios sobre el nacionalismo». Para ello, cuestiona la necesidad académica de reducir aspectos realmente complejos de estos fenómenos (nacionalismo, etnicidad...) a los diferentes *-ismos*. Evidentemente, esto no implica que se deba abandonar la necesaria claridad conceptual. Ésta es, además, la punta de lanza de la obra de Walker Connor. Este escrito es menos sistemático que el primero y quizás abra demasiadas puertas que quedan sin cerrar.

Completa el libro una bibliografía de Connor desde 1967 (año en que publica «Self-Determination: The New Phase») hasta 2001, que incluye las traducciones de sus escritos a otras lenguas. Esta bibliografía resulta de especial interés para aquellos investigadores interesados en profundizar en el tema.

En definitiva, éste es un buen libro que, alejado de homenajes complacientes, busca analizar a fondo las aportaciones de la obra de Connor, estudiarla con espíritu crítico y explorar nuevas potencialidades del pensamiento de uno de los académicos más importantes en el campo de los estudios sobre nacionalismo.

Iñaki Soto Nolasko

UPV-EHU

Departamento de Filosofía

insono@euskalerrria.org

ZANFRINI, Laura
Sociologia delle migrazioni
Laterza, Bari, 2004

Laura Zanfrini, docent de la Universitat Catòlica de Milà (Itàlia), ens presenta un

manual de sociologia de les migracions que recorre els corrents més recents en la

matèria de forma sintètica però completa. El volum planteja la necessitat d'allunyar la reflexió sociològica sobre la immigració del discurs polític i opta pel concepte d'*incorporació*, perquè el considera més neutre que *assimilació* o *integració*. Segons Zanfrini, el fenomen migratori ens remet a les mateixes arrels de l'Estat nació actual. La definició de qui és immigrant no constitueix tan sols un problema estadístic, sinó també i sobretot un problema polític i sociològic. El llenguatge amb el qual parlem de les migracions, per tant, és de tot menys neutre.

El llibre s'estructura en cinc capítols. En el primer, s'hi detallen les diferents connotacions de les definicions utilitzades per parlar dels immigrants. En el capítol 2, s'hi esbossa una història de les migracions internacionals. El tercer és un examen de les teories sobre els fluxos migratoris. El quart capítol es dedica a l'anàlisi de les polítiques migratòries. El darrer capítol està dedicat a analitzar els processos d'incorporació econòmica dels immigrants i posa en evidència les relacions entre el rol que una determinada societat atorga als immigrants i el model de desenvolupament d'aquesta societat.

Als anys vuitanta assenyalen el naixement del terme *extracomunitari* per fer referència als immigrants. A la base de les definicions de qui és i qui no és un immigrant es troba sempre una delimitació de la distància social. Es podrien distingir dos tipus de diferències socials: innates o adquirides. La modernització tendeix a reduir el pes de les diferències adquirides, però el pes de les diferències adscrites, i en especial d'aquelles relacionades amb l'ètnicitat, és cada cop més important. Les diferències ètniques, seguint Anthony Smith, esdevindrien el resultat de processos de construcció social i estan relacionades amb desigualtats econòmiques. El volum també reflexiona sobre el significat del terme *minoria*. Es considera que els immigrants tan sols construeixen

minories ètniques quan se senten atacats per la majoria.

Les polítiques d'immigració delimiten les oportunitats a les quals poden accedir els estrangers i a la vegada contribueixen a establir la definició simbòlica de qui és estranger. Les diferents opcions de les polítiques dirigides a la immigració ens revelen com es dona la relació entre individu, societat i estat. Zanfrini insisteix en les diferències al respecte entre migracions internes i migracions internacionals. A la vegada, també és important tenir en compte com es construeix la distinció entre immigrants regulars i irregulars.

Zanfrini distingeix tres fases en l'evolució de les migracions internacionals segons les etapes de desenvolupament econòmic a les quals corresponen: (1500-1800) fase mercantil, (segle XIX) fase liberal i fase fordista o neoliberal (segle XX). Actualment, estem entrant en la fase de les migracions postindustrials. La fase actual es caracteritza per les contradiccions entre factors d'atracció i expulsió que tendeixen a mantenir el nombre d'immigrants en un nivell elevat. Per altra part, la mobilitat humana actual constitueix una de les principals manifestacions de la internacionalització de l'economia. Actualment es dona l'aparició de col·lectius immigrants transnacionals, que serien aquells que conserven vincles en el país d'origen i de destinació. Els immigrants transnacionals són representants d'una realitat desterritorialitzada.

Segons l'economia neoclàssica, la immigració és determinada per l'existència de diferències en el nivell d'oferta i de demanda de treball entre diferents països. Els treballadors tendrien a moure's per adaptar-se al mercat laboral. Zanfrini critica el model neoclàssic perquè el considera ahistòric. En contrast, els autors de la nova economia de la immigració analitzen la inserció dels individus i del sistema econòmic en el marc de grups més amplis. La nova economia de la immigració ha introduït el concepte de *priva-*

ció relativa. Migrar no deriva de les mancances de desenvolupament econòmic, sinó del desenvolupament mateix. Zanfrini també tracta breument la teoria del sistema món. Per altra part, la teoria de les xarxes socials té en compte que tots els actors socials formen part de diversos grups. Les xarxes permeten als immigrants accedir a recursos cognitius i també normatius i garanteixen la connexió entre fenòmens globals i migrants potencials. Cal tenir en compte, però, que les informacions proporcionades per les xarxes són sempre parcials. El volum també s'ocupa de la teoria institucionalista i de la teoria de la privació relativa.

En els darrers anys, s'ha donat un interès creixent pel marc jurídic de les migracions. Les polítiques migratòries contribueixen a configurar el volum i la composició dels fluxos. Zanfrini distingeix tres models de política immigratòria: 1) model d'inserció, que té lloc en països on existeix una política de planificació de les arribades, com ara els Estats Units o Austràlia; 2) model dels treballadors temporals, representat per Alemanya, i 3) model de tracte privilegiat als habitants de les excolònies, és el model representat per França o Anglaterra. L'autora assenyalava com actualment es dona un augment de la distància entre la finalitat explícita de les polítiques migratòries i l'evolució més recent del fenomen. Les polítiques migratòries tenen els objectius contradictoris de contenir les noves entrades i a la vegada integrar els immigrants que ja resideixen a Europa.

Pel que fa a la política comuna de la UE en matèria d'immigració, ha seguit quatre directrius: 1) establir vincles amb els països d'origen; 2) crear una regió comunitària comuna en matèria d'asil polític, i 3) garantir un tractament igual als ciutadans de països tercers. La presència constant d'un nombre d'estrangers més elevat del previst condueix a les regularitzacions constants.

L'èxit econòmic de la immigració tot sovint és determinat pel nivell d'instrucció i l'experiència professional de l'immigrant. Seguint Portes, els processos d'incorporació dels immigrants estan relacionats amb tres factors: les polítiques governamentals, les variacions en l'opinió pública i les característiques pròpies de la comunitat ètnica. El capital social pot tenir efectes tant positius com negatius pel que a la integració social dels immigrants. S'han de distingir quatre funcions del capital social: 1) exclusió del forà; 2) pressions als membres del grup que limiten les seves possibilitats d'elecció; 3) exigència de conformisme, i 4) establiment de normes socials que assimilen a la baixa. Es dona un fenomen d'etnoestratificació pel qual determinades professions són ocupades per certs grups d'estrangers. Els processos de desqualificació són inevitables en grups que han estudiat lletres o dret en la societat d'origen. Els immigrants han contribuït a mantenir vives en els països occidentals activitats econòmiques que semblaven destinades a desaparèixer. Una limitació de les xarxes d'immigrants és que difícilment poden acreditar els seus fills per a llocs de treball que exigeixen un alt nivell de qualificació. Aquest fet es veu agreujat per la manca de capacitat del sistema escolar per atendre les necessitats de nens de procedència cultural molt diversa. El declivi de la societat industrial ha estat també el declivi de les principals formes d'integració. Econòmicament, la immigració contribueix a definir quina és l'especialitat productiva del país i la imatge d'aquest a l'estranger. Zanfrini clou el volum assenyalant que, com ens diria Sayad, les migracions ens són útils per conèixer el revers de la societat.

En conjunt, es tracta d'un excel·lent recull dels problemes actuals en sociologia de les migracions, que tracta amb especial atenció les contradiccions causades per la manca de coordinació entre la dimensió política del fenomen i la dimen-

sió econòmica. Un altre element que cal destacar-ne és la importància que Zanfrini atorga a les xarxes i al capital social, elements ambivalents que alhora contribueixen a afavorir la integració proporcionant oportunitats de treball i informació pràctica sobre qüestions burocràtiques,

però que també poden limitar les possibilitats dels subjectes d'elaborar noves estratègies d'integració juntament amb la població autòctona.

Lluís Garzón
lugg@fcee.urv.es